

2. Psychologie a právo. Předmět forenzní psychologie. Oblasti forenzní psychologie

---

Výraz „forenzní“ je odvozen z latinského slova „forum“, které označovalo tržiště či náměstí, na kterém se odehrával veřejný život obce, včetně soudních pří (event. i poprav). V našich podmínkách se pro forenzní psychologii vžilo označení **soudní psychologie**, což je však z odborného hlediska překlad nepřesný, dokonce i zavádějící, protože soudní psychologie reprezentuje pouze část problematiky forenzní psychologie. Přesnějším a věcně správným ekvivalentem je termín **právní psychologie**, který se ovšem v praxi příliš nevžil a široké veřejnosti není příliš srozumitelný.

Forenzní psychologie se řadí do skupiny **aplikovaných psychologických disciplín**, čili zkoumá stejně jako např. pedagogická psychologie, psychologie práce, reklamy atd. otázky chování a prožívání s ohledem na konkrétní, reálný životní kontext.

Forenzní psychologie je věda, která se zabývá činností, chováním a prožíváním člověka v situacích, ve kterých se stává subjektem občansko-právních nebo trestně-právních vztahů či se jinak setkává s uplatňováním práva, tedy je právu podrobován (obviněný, podezřelý, odsouzený), právo vykonává (soudce, policista, příslušník/pracovník VS ČR) nebo se účastní právního úkonu (znalec, svědek, oběť).

Forenzní psychologie zahrnuje tato témata:

- vznik delikventního chování
- vznik vlastního trestného činu
- jednání po trestném činu, dopadení, dokazování trestné činnosti
- problematiku výslechu a dalších procesních úkonů, vazby, soudního řízení
- problematiku výkonu trestu odnětí svobody
- problematiku procesu korektivního, resocializačního působení
- problematiku pozitivních i negativních důsledků uvěznění
- začlenění do společnosti po výkonu trestu.

Členění forenzní psychologie (dle Netíka, Neumanna, Urbanové):

1. Kriminologická psychologie

Představuje samostatnou a specifickou součást forenzní psychologie, neboť zasahuje do oblasti další vědy – kriminologie. Ta se zabývá především kriminalitou jako takovou, jejími obecnými příčinami, důsledky, prevencí, charakterem, tříděním apod. Kriminologická psychologie přispívá k řešení těchto úkolů vnášením psychologických pohledů a metod do forenzní oblasti a problematiky. V rámci kriminologie se již v podstatě vyvinula a relativně osamostatnila nová disciplína – viktimologie = nauka o oběti.

2. Kriminalistická psychologie

Zabývá se psychologickou taktikou vyšetřování, osobou pachatele, svědka, psychologickými otázkami výslechu a výpovědi (věrohodnost, taktika výslechu), znaleckou činností psychologa, psychologickým profilováním, osobností vyšetřovatele a dalšími problémy.

3. Soudní psychologie

Zabývá se tím, co se děje v soudní síni a aktéry soudního projednávání. Je to především osobnost soudce, státního zástupce, obhájce, soudního znalce. Častým omylem je omezovat působnost této disciplíny jen na trestní řízení. Úloha soudce a dalších zúčastněných včetně znalců (psychologa, psychiatra, lékaře apod.) je významná i při rozhodování o svěření dětí do péče při rozvodu rodičů, psychologicky náročnou úlohu má soudce často i ve sporech o majetek, dědictví apod.

4. Penitenciární psychologie

Zabývá se psychologickou problematikou věznění člověka, jeho adaptací, prožíváním, psychologickými aspekty zacházení s vězněm včetně aplikace psychologických metod, penitenciární diagnostikou, vhodností pracovního zařazení vězně, expertizou pro posouzení možného podmíněného propuštění, interakcí vězeň – personál, psychologickým výběrem personálu. Penitenciární psycholog pracuje s lidmi jak v psychické normě, tak s akcentovanými osobnostmi, lidmi trpícími poruchami adaptace, poruchami osobnosti, sexuální devianty, agresory až třeba po lidi mentálně insuficientní. Důležitá je i práce s personálem.

5. Postpenitenciární psychologie

Řeší otázky integrace do společnosti. Dotýká se nejen odsouzených, propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, ale také osob, propuštěných z léčeben po dlouhodobých pobytech (např. po těžkých úrazech nově v situaci tělesně postiženého, z protialkoholních léčeben atd.).

6. Prevence

Přesahuje logicky všechny fáze výše naznačeného. Soustřeďuje se na psychologické aspekty a přístupy k minimalizaci vzniku takových sociálně deviantních nebo sociálně patologických jevů, které lze považovat za hraniční z hlediska možného střetu se sociálními normami či trestně právní oblasti.

7. Forenzní psychologická personalistika

Soustřeďuje se na výběr, odborné vzdělávání a výcvik všech odborníků ve forenzní oblasti. Svým významem, posláním a pojetím se prolíná všemi ostatními disciplínami forenzní psychologie, jelikož se zabývá personálem, tedy těmi, kdo právo vykonávají, prosazují, brání, uplatňují či reprezentují. V této oblasti psychologové řeší např.: problematiku osobnostní způsobilosti uchazečů, psychologickou pomoc a podporu v krizových situacích, zjišťování příčin fluktuace, péče psychologa u vybraných pozic (např. vyjednávač, pyrotechnik atd.)

8. Policejní psychologie

Není jednotně definována a za součást forenzní psychologii ji považují jen někteří odborníci. Zabývá se např. psychologickou přípravou pro speciální postupy při vyjednávání s pachateli držícími rukojmí, výcvikem vyjednávačů apod.

9. Penologie

Je věda o trestu a trestání. Je to disciplína, která pracuje s poznatky a pojmy z oblasti filozofie, práva, kriminologie, psychologie, pedagogiky, sociologie, sociální patologie atd. Pojetí trestu v dějinách společnosti a zejména v dějinách zločinu má své nezaměnitelné místo.

Často používané je i dělení Jana Neumanna, který forenzní psychologii rozdělil do 4 fází:

- **fáze přípravná** – kriminalistická psychologie...
- **fáze rozhodovací** – soudní psychologie...
- **fáze vykonávací** – penitenciární psychologie...
- **fáze reintegrační** – postpenitenciární psychologie...

Pozornost v rámci předmětu Teorie a praxe vězeňství bude zaměřena zejména na činnost penitenciárního psychologa, tedy psychologa, působícího ve vězeňství. Pojem „penitenciární psycholog“ se však příliš nevžil. Ve věznici se běžně používá jen termín „psycholog“, v novinářské praxi apod. termín „vězeňský psycholog“. Oficiální termín je dle Katalogu prací „pracovník odborného zacházení – psycholog“.

Domácí úkol č. 2: trest smrti byl v Československu zákonný a užívaný před jeho zrušením v roce 1990. Zjistěte, kdy byl vykonán poslední trest smrti v naší zemi na ženě a muži a také to, za co jim byl trest smrti uložen.

